XI. Archeologiniai žvalgymai
Archaeological Field Surveys

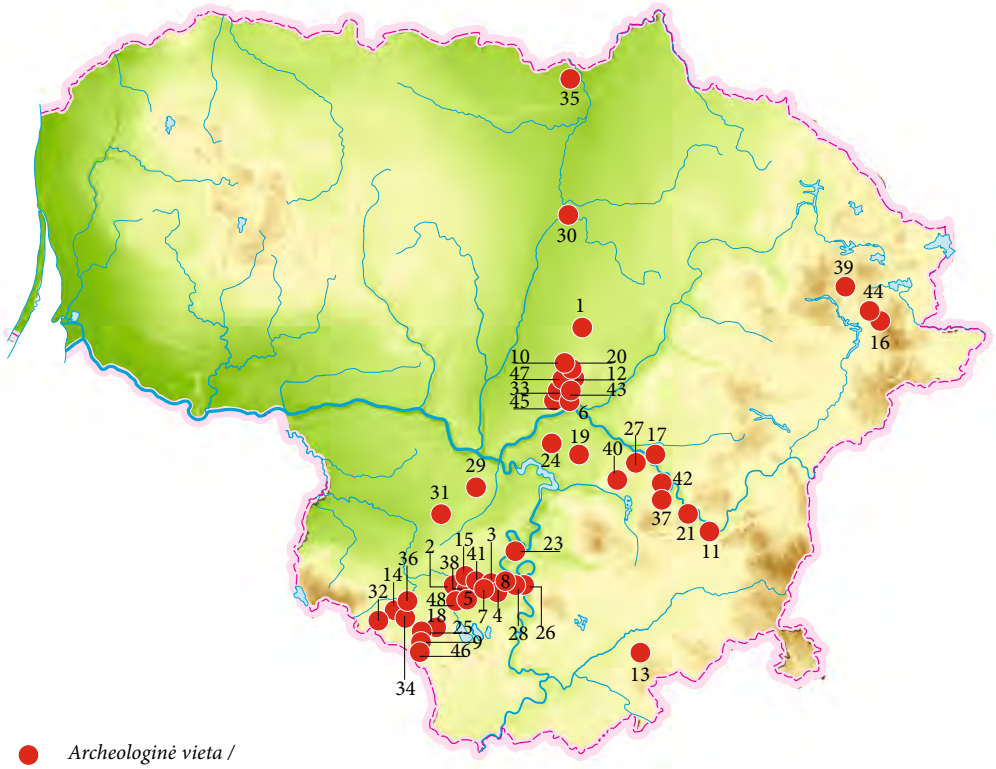

Archeologinė vieta / Archaeological site

1. *Aleksandriškis*
2. *Bambininkai*
3. *Barkūniškis*
4. *Cibiliekai*
5. *Čiurlionys II*
6. *Čiūdai*
7. *Daugirdai*
8. *Dubenka*
9. *Dzūkai*
10. *Gervės*
11. *Gureliai*
12. *Jonėnai*
13. *Jurgiškės*
14. *Jusevičiai*
15. *Kalesninkai*
16. *Kalviasalis*
17. *Kernavė*
18. *Kirsnelė*
19. *Klevų Būda*
20. *Kripčiai*
21. *Maišinė*
22. *Maštalieriai*
23. *Matiešonys*
24. *Mikainiai*
25. *Mikniškės*
26. *Mikutiškės*
27. *Našlėnai*
28. *Pakašavas*
29. *Pakeklys*
30. *Pažalvaičiai (žr. XV)*
31. *Pentupiai*
32. *Raudeniškiai*
33. *Ručiūnai*
34. *Rudelė*
35. *Saločiai*
36. *Santaka*
37. *Skirmantiškės*
38. *Skituriai*
39. *Sungardai*
40. *Talpūnai*
41. *Ūdrija*
42. *Varliškės*
43. *Vešeikiai*
44. *Vidiškės*
45. *Vilkynė*
46. *Vingrėnai*
47. *Vygialaukis*
48. *Vytautiškė*

piliakalnių išsidėstymas parodytas p. 503 pav.1

The location of the hillforts is shown on page 503 Fig. 1

Augustinas Bernotas,
Algirdas Kalinauskas,
Juras Rutavičius,
Irmina Kaminskaitė,
Kęstutis Peseckas,
Karolis Minkevičius,
Viktorija Micelicaitė

Žvalgymai „Rail Baltica“ geležinkelio linijos privažiuojamųjų kelių vietose Jonavos rajone

2022 m. AB „Eurovia Lietuva“ vykdė projekto „Rail Baltica“ vietinės reikšmės geležinkelio priežiūros ir privažiavimo kelių ruože Šveicarija–Žeimiai (Jonavos r., Kulvos, Šveicarijos ir Žeimių sen.) privažiuojamųjų kelių įrengimo darbus. Pirminiai šios geležinkelio linijos žvalgymai atlikti 2015 m. (R. Vengalis) (*ATL 2015 metais,* 2016, p. 465–471). Jų metu dėmesys kreiptas į nežinomo archeologinio paveldo galimas vietas ir pavienes radimvietes. 2022 m. tyrimus vykdė VšĮ „Akiračiai“. Jų metu visoje trasoje remiantis senųjų žemėlapių, archyvinių šaltinių, reljefo analize ir vizualinių paviršiaus žvalgymų rezultatais buvo identifikuotas 81 tikras arba spėjamas paveldo objektas. 2022 m. vykdytų žvalgymų plotai kirto šiuos apibrėžtus objektus: Paryžiaus kaimavietę, Varpių I ir II senovės gyvenvietes, Rimkų senkapį, Dijokiškių kaimavietę, Vilkynės palivarką ir Račkiškių dvarvietę. Viena iš trasų žvalgyta visai greta Vygialaukės palivarko ir Martyniškio senkapio. Pastarojo teritorijoje 2019 m. M. Mačiulis ištyrė 4 perkasas (iš viso 63 m^2 plotas), žvalgė 4400 m^2 plotą, kapų neaptiko (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 519).

2022 m. žvalgyta 14 suprojektuotų kelių ir privažiavimų, kurių bendras plotas 33,49 ha, bendras ilgis 16,5 km (1 pav.). Didžioji dalis žvalgytų plotų kirto dirbamus laukus, bet pasitaikė ir miškingų bei pelkėtų vietovių. Mechanizuotas paviršiaus nukasimas buvo vykdomas naudojant ekskavatorių ir rečiau buldozerius. Šių tyrimų metu iškart po mechanizuoto paviršiaus nukasimo atidengtas paviršius buvo žvalgomas sistemingai, vaikščiojant zigzagais ir ieškant įgilintų struktūrų, nesuarto kultūrinio sluoksnio ir pavienių archeologinių radinių.

Visos iki apie 16 m^2 ploto struktūros, iš pirmo žvilgsnio neturinčios akivaizdžių gamtinės kilmės objekto požymių, tirtos kaip potencialios archeologinės įgilintos struktūros – atliekant jų pjūvį. Pasitaikė atvejų, kai po mechanizuoto paviršiaus nukasimo išryškėjo įžemyje įsiterpę

1 pav. Bendras tyrimų situacijos planas: 1 – žvalgyti keliai; 2 – rekomenduojamos saugoti naujai aptiktų neįtvirtintų gyvenviečių zonos. A. Bernoto brėž.

Fig. 1. General situation plan of the investigation: 1 – surveyed roads, 2 – newly discovered unenclosed settlement areas recommended for protection.

didelės apimties tamsios spalvos grunto sluoksniai. Jei šis plotas būdavo didesnis nei apie 16 m^2, jis būdavo traktuojamas kaip tikėtinas kultūrinis sluoksnis. Tokie sluoksniai buvo tikrinami atliekant 50x50 cm dydžio kasinius. Visų įgilintų archeologinių struktūrų su archeologiniais radiniais ir dalies archeologinių struktūrų be radinių grunto mėginiai buvo imami makrobotaniniams tyrimams, didžioji dalis šių mėginių buvo ištirta, likę grunto mėginiai išflotuoti ir perduoti LNM. Archeologinės struktūros buvo datuojamos ^{14}C metodu, jei jose buvo aptinkama vienalaikė medžiaga, tačiau nebuvo aptinkama tipologiškai charakteringų ir chronologiškai diagnostinių požymių, leidžiančių datuoti struktūrą tam tikru archeologiniu periodu. Esant tokių struktūrų grupei, datavimui ^{14}C metodu iš jų buvo pasirenkama viena ar kelios.

Žvalgant rasta ir ištirta iš viso 180 įgilintų struktūrų. Visos tirtos įgilintos struktūros suskirstytos į archeologines, gamtines ir antropogenines nearcheologines. Pastarajai grupei priskirtos visos antropogeninės struktūros be požymių, leidžiančių jas laikyti archeologinėmis (archeologinių radinių ar netoliese esančių archeologinių struktūrų). Gamtinėms struktūroms, kurių ištirta iš viso 57, priskirti įvairūs augalinės kilmės objektai, taip pat nesuarto dirvožemio fragmentai. Antropogeninėms nearcheologinėms struktūroms priskirtos 37 įgilintos struktūros. Pagal paskirtį jos skirstytos į laužavietes, stulpavietes, atliekų duobes ir neaiškios paskirties ūkines duobes. Šios struktūros pasižymėjo taisyklingomis formomis, neretai degėsingais užpildais, dažnai jose rasta degusių akmenų. Archeologinėms struktūroms priskirtos visos įgilintos struktūros, kuriose aptikta archeologinių radinių, taip pat tos, kuriose jų neaptikta, tačiau netoliese esančios struktūros su radiniais leidžia jas laikyti galimai vienalaikėmis. Pagal paskirtį jos suskirstytos į laužavietes, ūkines duobes, stulpavietes, kultūrinio sluoksnio fragmentus. Iš viso žvalgymų metu ištirtos 87 archeologinės struktūros, iš jų 32 su archeologiniais radiniais ir 55 be archeologinių radinių. Iš viso inventorizuoti 329 archeologiniai radiniai, iš jų 247 – buitinės keramikos šukės, 21 koklio fragmentas, 16 metalinių dirbinių, du akmens radiniai ir 42 molio tinko fragmentai. Iš 59 įgilintų struktūrų paimti ir išflotuoti grunto mėginiai, atlikta 44 struktūrų mėginių makrobotaninė analizė (iš jų 23 struktūrų užpildai analizuoti kaip vienas bendras mėginys). 15 įgilintų struktūrų grunto mėginiuose rasta kultūrinių augalų liekanų. Atliktos iš viso 14 įgilintų struktūrų mėginių AMS datos, likusios struktūros datuotos pagal jose aptiktus radinius arba remiantis netoliese rastų struktūrų datavimu.

Toliau pagal vietos priklausomybę kaimams pateikiami pavienių struktūrų ir jų grupių aprašymai.

Čiūdai, Kulvos sen. Pavienė *struktūra 5* rasta kelio ORJ–31 P dalyje, lygumoje, buvo kiek netaisyklingos formos, 3 m ilgio, 2,3 m pločio, 38 cm storio pjūviu, lygia apatine dalimi. Struktūros pjūvyje atsidengė du sluoksniai: viršuje – iki 15 cm storio degėsingas labai tamsiai pilkas priemolis su degusiais akmenimis, o po juo pilkas priemolis. Struktūroje surinkti 4 nedideli molinio indo sienelių fragmentai, o užpildo archeobotaninės analizės metu rasta nedaug įvairių kultūrinių augalų liekanų (avižų, kviečių, miežių, rugių ir sorų grūdų). Sėjamojo rugio grūdas datuotas radioanglies datavimo būdu, gauta data – 1043–1217 m. (904±27) (FTMC–JZ30–1). Struktūra interpretuota kaip laužavietė.

Gervės, Žeimių sen. (nunykęs kaimas, dabar įeinantis į Martyniškio kaimą). *Struktūra 13* rasta žvalgyto ploto ORJ–34 vidurinėje

dalyje, apie 540 m į V ir Š nuo šioje vietovėje vingiuojančios Lankesos upės. Ji buvo apie 1 m ilgio ir 50 cm pločio, taisyklingo pusapvalio, iki 25 cm storio pjūvio laužavietė. Tamsiai rusvai pilko priesmėlio su degusiais akmenimis užpilde rastos 26 gnaibytosios ir grublėtosios keramikos šukės (2 pav.), taip pat kiaulės petikaulis, dantis ir dar 5 galvijų dantys. Užpildo archeobotaninės analizės metu kultūrinių augalų liekanų nerasta, radioanglies datavimo metodu datuotas beržo medienos angliukas, gauta data – 1035–1207 m. (921±28) (FTMC–JZ30–3).

Jonėnai, Žeimių sen. (nunykęs kaimas, dabar įeinantis į Martyniškio kaimą). Laužaviete laikytina pavienė *struktūra 62*, rasta kelio ORJ–33–1 vidurinėje dalyje, apie 370 m į V nuo Lankesos upės. Struktūra buvo taisyklingos ovalios formos, 1,6 m ilgio ir 1,3 m pločio, pjūvis gilėjantis nuo 10 iki 27 cm storio. Degėsingame tamsiai pilkame priemolyje su degusiais akmenimis rasta 9,2 g molio tinko, taip pat 4 gyvūnų kaulai, tarp jų identifikuoti du kiaulėms priklausę dantys. Struktūroje rasta miežių grūdų, kurių vienas datuotas radioanglies datavimo būdu, gauta data – 899–1118 m. (1033±28) (FTMC–JZ30–6).

Kripčiai, Žeimių sen. (nunykęs kaimas, dabar įeinantis į Martyniškio kaimą). *Struktūra 11* aptikta žvalgyto ploto ORJ–34 Š dalyje, lygumoje, apie 450 m į V nuo Lankesos upės. Ji apvali, 1,2 m skersmens, 50 cm storio pusapvaliu pjūviu, įkasta į priemolį. Jos užpilde – pilkos spalvos degėsingame priemolyje rasta degusių akmenų, storio kalavijo geležtės fragmentas (3 pav.) ir galvijo dantis. Atlikus makrobotaninį struktūros užpildo tyrimą augalų liekanų, išskyrus medienos anglis, nerasta. Radioanglies datavimo metodu datuotas struktūros užpilde rastas gluosninių šeimos (*Salix specias*) medienos angliukas, gauta data 1490–1645 m. (316±27) (FTMC–JZ30–2). Struktūra interpretuota kaip

2 pav. Gervių struktūroje 13 rasta keramika (1035–1207 m.). A. Bernoto nuotr.

Fig. 2. Pottery from Gerviai Structure 13 (1035–1207).

3 pav. Kripčių struktūroje 11 rastas kalavijo geležtės fragmentas (1490–1645 m.). A. Bernoto nuotr.

Fig. 3. A sword blade fragment from Kripčiai Structure 11 (1490–1645).

ūkinė duobė. 50 m į P nuo struktūros 11 rasta taisyklingos apvalios formos, pusapvalio fiksuoto 70 cm storio pjūvio struktūra 4, taip pat interpretuota kaip ūkinė duobė. Joje archeologinių radinių nerasta, bet nedidelis atstumas nuo struktūros 11 verčia manyti, kad jos gali būti panašaus laikotarpio.

Pavienė *struktūra 41* rasta žvalgyto kelio ORJ–33–1 Š dalyje, 120 m į V nuo Lankesos upės. Struktūra buvusi apvalios formos, apie 1,9 m skersmens, dalis jos nuarta, pjūvis – plokščiu dugnu, 15 cm storio. Pilko degėsingo priemolio užpilde rastos keturios molinių lipdytų puodų sienelių šukės, viena jų – grublėta. Struktūros užpilde rasta rugių ir kitų javų grūdų, kurių vienas datuotas radioanglies datavimo metodu, gauta data – 1138–1150 m. (1011±27) (FTMC–JZ30–5).

4 pav. Žvalgytų kelių ORJ–31 ir ORJ–32 Karaliūnų, Martyniškio ir Ručiūnų kaimuose tyrimų situacijos planas: 1 – archeologinės struktūros su radiniais; 2 – archeologinės struktūros be radinių; 3 – žvalgyti keliai; 4 – siūlomos saugoti naujai aptiktų neįtvirtintų gyvenviečių teritorijos; 5 – 2015 m. apibrėžtos preliminarios esamų ir spėjamų radimviečių zonos (R. Vengalis); 6 – 2019 m. žvalgomieji tyrimai (M. Mačiulis). A. Bernoto brėž.

Fig. 4. Situation plan of the investigation of surveyed roads ORJ–31 and ORJ–32 in Karaliūnai, Martyniškis, and Ručiūnai villages: 1 – archaeological structures containing finds, 2 – archaeological structures with no finds, 3 – surveyed roads, 4 – newly discovered unenclosed settlement areas recommended for protection, 5 – preliminary areas, demarcated in 2015, of current and suspected find spots (Vengalis), 6 – 2019 field evaluation (Mačiulis).

5 pav. Ručiūnų struktūroje 123 rasta keramika (1327–1441 m.). A. Bernoto nuotr.

Fig. 5. Pottery from Ručiūnai Structure 123 (1327–1441).

Ručiūnai, Kulvos sen. Kaimo žemėse fiksuota net 7 atskiros struktūrų grupės (4 pav.). 15 m atstumu viena nuo kito išsidėsčiusių struktūrų 120–122 grupė aptikta kelio ORJ–31 Š dalyje. Viena iš jų interpretuota kaip laužavietė, antroji kaip ūkinė duobė, o trečioji kaip stulpavietė. Nė vienoje iš jų archeologinių radinių nerasta, bet remiantis tuo, kad 70 m į Š nuo jų aptikta daug XVI–XV a. viduriu datuotų neabejotinai archeologinių struktūrų, tikėtina, kad ir struktūros 120–122 yra panašaus laikotarpio.

Struktūrų 123–125 grupė aptikta kelio ORJ–32 Š pakraštyje. Laužaviete laikytina *struktūra 123* buvo 1,5 ilgio ir 60–70 cm pločio, netaisyklingos formos, 5–15 cm storio pjūvio. Smulkiame degėsingame tamsiai pilkame smėlyje su degusiais akmenimis rasta keramikos šukių (5 pav.). Struktūros užpilde aptikta miežių, kviečių, rugių ir kitų javų grūdų, kurių vienas datuotas radioanglies datavimo metodu, gauta data – 1327–1441 m. (525±27) (FTMC–JZ30–12). 4,5 m į Š ir 20 m į Š nuo šios struktūros aptiktos struktūros 124 ir 125, abi laikytinos laužavietėmis. Radinių jose nerasta, bet tikėtina, kad jos yra vienalaikės su struktūra 123.

Žvalgyto kelio ORJ–31 Š dalyje prie žvalgyto ploto R sienelės tirta struktūrų 126–128

grupė. Didžiausio ploto ir ryškiausia buvo 3,9 m ilgio ir iki 1,4 m pločio *struktūra 126*. Struktūros pjūvis turėjo du įgilėjimus, storiausioje vietoje siekė 40 cm, ploniausioje – 5 cm. Užpilde rastos 8 apžiestos keramikos šukės ir vienas rugių grūdas. Ši struktūra interpretuota kaip nesuarto kultūrinio sluoksnio fragmentas su galbūt dviem laužavietėmis. 1,5 m į Š ir 5 m į P nuo jos tirtos dar dvi mažesnės laužavietės – struktūros 126 ir 127. Jose radinių nerasta. Visą struktūrų 126–128 grupę, remiantis netoliese aptiktų struktūrų radioanglies datavimu ir panašiais radiniais, galima datuoti XIV–XV a. viduriu.

37 m į ŠV ir 80 m į ŠV nuo struktūrų 126–128 aptiktos struktūros 130 ir 134. *Struktūra 130* buvo netaisyklingo apskritimo formos, 1,7 m skersmens pusapvalio iki 60 cm storio pjūvio, interpretuota kaip neaiškios paskirties ūkinė duobė, o *struktūra 134* buvo 1,3 m ilgio, 90 cm pločio, iki 10 cm storio pjūviu, dėl degėsingo užpildo interpretuota kaip laužavietė. Archeologinių radinių šiose struktūrose nerasta, bet remiantis netoliese aptiktomis neabejotinai archeologinėmis struktūromis jas galima preliminariai datuoti XIV–XV a. viduriu.

Žvalgyto kelio ORJ–31 Š dalyje rasta 3–4 m atstumu viena nuo kitos išsidėsčiusių struktūrų 135, 136 ir 138 grupė. *Struktūra 135* buvo pailga, 1,7 m ilgio ir 50 cm pločio ir iki 15 cm storio. Jos degėsingo smėlio užpilde rasta degusių akmenų, molio tinko ir gyvūnų kaulų, tarp jų identifikuoti kiaulės dantis, šlaunikaulio fragmentas ir slankstelis. Stulpaviete laikytina *struktūra 136* buvo apvalios formos, 30 cm skersmens, stačių kraštinių, 15 cm storio pjūvio pusapvaliu dugnu. Radinių joje nerasta. *Struktūra 138* buvo netaisyklingos formos apie 1,35 m skersmens iki 75 cm storio pjūviu kiek netaisyklingomis stačiomis kraštinėmis ir lygiu dugnu. Joje rasta peilio geležtė ir vienas apžiesto indo pakraštėlis, molio tinko ir keletas gyvūnų kaulų, tarp jų identifikuotas vienas kiaulei priklausęs dantis. Taip pat joje rasta miežių, rugių ir kitų javų grūdų bei kultivuojamų pupinių šeimos augalų sėklų fragmentų. Struktūra interpretuota kaip ūkinė duobė. Struktūrų 135–138 grupę remiantis netoliese aptiktų struktūrų datomis galima datuoti XIV–XV a. viduriu.

Struktūrų 139–141 grupė aptikta kelio ORJ–31 Š pakraštyje. Struktūras 139 ir 140 skyrė 10 cm tarpas, o struktūra 141 aptikta 1 m atstumu nuo šių dviejų (6 pav.). Laužaviete laikytina *struktūra 139* buvo netaisyklingos formos, 1,5 m ilgio ir iki 1 m pločio, dalyje įgilėjančio iki 25 cm storio pjūvio. Jos užpilde – degėsingame smulkiame smėlyje – rastas bronzinis 2,3 cm ilgio ir 1,3 cm pločio bronzinis žvangutis (7: 2 pav.). Taip pat rasta rugių, kviečių, miežių ir kitų javų grūdų, kurių vienas datuotas radioanglies datavimo metodu, gauta data – 1310–1424 m. (568±28) (FTMC–JZ30–13).

6 pav. Ručiūnų struktūros 139–141. A. Bernoto nuotr.

Fig. 6. Ručiūnai Structures 139–141.

7 pav. Vešeikių neįtvirtintos gyvenvietės radiniai: 1 – pasaginė segė, pavienis radinys; 2 – Ručiūnų struktūroje 139 rastas žvangutis. A. Bernoto nuotr.

Fig. 7. Finds from Vešeikiai unenclosed settlement: 1 – a penannular brooch, an isolated find; 2 – a crotal from Ručiūnai Structure 139.

Struktūra 140 buvo taisyklingesnės ovalo formos, 1,5 m ilgio, 50 cm pločio, iki 10 cm storio pjūvio. Degėsingo smėlio užpilde rastas bronzinis 1,7 cm ilgio ir 1,2 cm pločio dirželio apkalėlis, apskaldytas titnago gabalėlis, galbūt naudotas ugniai įskelti, taip pat kelios keramikos šukės ir molio tinko. Struktūra taip pat interpretuota kaip laužavietė, laikytina vienalaike su struktūra 139. Ūkine duobe laikytina *struktūra 141* buvo kitokios formos, apvali, 1 m skersmens, iki 45 cm storio pjūvio. Joje rastas bronzinis dirželio apkalėlis, keramikos šukių, molio tinko ir galvijo žandikaulis. Archeobotaninės analizės metu rasta daug avižų, miežių, sorų, rugių, kviečių ir kitų javų grūdų bei grikių liekanų, kurių viena datuota radioanglies datavimo metodu, gauta data – 1326–1439 m. (532±28) (FTMC–JZ30–14). 14 m į Š nuo šių struktūrų taip pat aptikta laužaviete laikytina 1,5 m ilgio, 1 m pločio ir 20 cm storio pjūvio struktūra 145. Radinių joje nerasta, bet tikėtina, kad ji vienalaikė su struktūromis 139–140.

Kelio ORJ–31 Š pakraštyje aptikta 2,5 m atstumu viena nuo kitos išsidėsčiusių struktūrų 142–144 grupė. Visos jos buvo apskritimo arba ovalo formos, 1,1–1,3 m skersmens, 20–40 cm storio pjūviais. Visos jos pasižymėjo stačiomis pjūvių kraštinėmis ir lygiais dugnais. Struktūros 142 užpilde, degėsingame margame pilkame ir pilkai rudame priesmėlyje rasta keramikos šukių, gyvūnų kaulų, tarp jų buvo avies ar ožkos dantis bei plaštakos kaulas, tiksliau – neidentifikuoto paukščio ir žuvų kaulai. Užpilde taip pat aptikta sorų, rugių, kviečių ir kitų javų grūdų. Struktūroje 143 rasta molio tinko ir gyvūnų kaulų, tarp jų identifikuoti 3 kiaulės dantys, šlaunikaulis ir pirštikaulis, avies ar ožkos slankstelis, blauzdikaulis ir pirštikaulis, tiksliau – neidentifikuoto paukščio ir žuvies kaulai. Struktūroje 144 taip pat rasta tik gyvūnų kaulų: avies arba ožkos šlaunikaulis ir galbūt kiškiui priklausęs stipinkaulis. Archeobotaninės analizės metu augalų liekanų nerasta. Struktūras 142–144 remiantis gretimomis struktūromis galima datuoti XIV–XV a. viduriu.

Vešeikiai, Kulvos sen. Žvalgyto kelio ORJ–32 P dalyje, 100 m į V nuo Medukšnos ir 105 m į P nuo Žemaitupio upelių, rastos 3 struktūros 67, 68 ir 72. *Struktūra 67* beveik apvalios formos, 80 cm skersmens, pusapvalio 20 cm storio pjūvio. Struktūros užpilde rasta degusių akmenų ir 6 lipdytinių molinių indų sienelių ir dugnelių fragmentai. Kultūrinių augalų liekanų neaptikta. Datuotas užpilde rastas gluosninių šeimos (*Salix specias*) medienos angliukas, gauta data – 1046–1227 m. (879±28) (FTMC–JZ30–7). Visai greta struktūros 67 buvo ištirta *struktūra 68* – plona 1,2 m ilgio ir 8 cm pločio iki degėsingo priesmėlio dėmė be radinių. Už 6 m nuo šių struktūrų taip pat aptikta 95 cm ilgio ir 50 cm pločio, iki 15 cm storio pusapvalio pjūvio, tamsiai pilko priesmėlio su degusiais akmenimis užpildo struktūra 72, interpretuota kaip laužavietė. Joje archeologinių radinių nerasta, tačiau tikėtina, kad ji to paties laikotarpio kaip ir struktūra 67.

Žvalgyto kelio ORJ–31 Š dalyje rasta struktūrų 117–1 – 117–23. Visos jos buvo išsidėsčiusios 2 eilėmis PV–ŠR kryptimis ir kirto žval-

gyto kelio atkarpą 17 m atkarpoje. Atstumas tarp vienoje eilėje buvusių stulpaviečių – 0,7–1 m, o tarp eilių – 30 cm. Atrodo, kad stulpavietės išliko sunykus mediniam takui, kuris galėjo būti įrengtas drėgnai vietovei kirsti. Šiuo metu struktūros yra sausoje lygumoje, bet netoliese teka Pukinės ir Meduškos upeliai, kurių apylinkės iki laukų melioracijos ir upių vagų gilinimo bei lyginimo galėjo būti drėgnos. Archeologinių radinių struktūrose nerasta, o atlikus bendrą stulpaviečių užpildų archeobotaninę analizę kultūrinių augalų liekanų taip pat neaptikta. Stulpavietės radioanglies datavimo metodu nedatuotos, tačiau remiantis tuo, kad už 300 m į ŠR ir ŠV nuo jų aptikta nemažai archeologinių XIV–XV a. įgilintų struktūrų, daroma prielaida, kad ši stulpaviečių eilė gali būti panašaus laikotarpio.

Vilkynė, Kulvos sen. (nunykęs kaimas, dabar įeinantis į Naujasodžio I kaimą). Žvalgyto kelio ORJ–28 Š dalyje, pagal 2015 m. žvalgymų ataskaitą apibrėžtoje Vilkynės palivarko teritorijoje, ant nedidelės kalvelės aptikta struktūra 154. Struktūros užpilde – degėsingame pilkos ir tamsiai pilkos spalvos priesmėlyje – rasta XVI a. pabaiga–XVII a. datuojamų archeologinių radinių: 65 buitinės žiestos keramikos šukės, kurių dalis priklausė lėkštėms, keptuvėms, dubenėliams, taip pat 21 koklio fragmentas, keletas kaltinių vinių, švininės ar alavinės lėkštės dalis bei bronzinė saga. Atlikus struktūros užpildo archeobotaninę analizę rasta avižų ir javų grūdų. Struktūra interpretuota ūkinė duobė ir greičiausiai sietina su netoliese egzistavusiu dvaru, preliminariai pagal radinius ji datuojama XVI a. pabaiga–XVII a.

Vygialaukis, Žeimių sen. (nunykęs kaimas, dabar įeinantis į Martyniškio kaimą). Jo teritorijoje fiksuotos 8 struktūrų sankaupos ar pavienės struktūros (8 pav.). Pavienė *struktūra 22* rasta kelio ORJ–34 P dalyje apie 230 m į ŠR nuo Lankesos upės. Buvo kiek pailga, netaisyklingo ovalo formos, 2,9 m ilgio ir 2,3 m pločio, pjūvis plokščiu dugnu, dalyje struktūros fiksuotas įgilėjimas nuo 15 iki 27 cm. Tamsiai rudo, degėsingo ir su degusiais akmenimis priemolio užpilde rastos 4 grublėtosios keramikos šukės, dar 15 šukių rasta greta struktūros, išvirtusių iš jos mechanizuoto paviršiaus nukasimo metu. Struktūros užpilde rasta rugio ir miežio grūdų, kurių vienas datuotas radioanglies datavimo metodu, gauta data – 1029–1159 m. (953±28) (FTMC–JZ30–4).

8 pav. Žvalgytų kelių ORJ–34 ir ORJ–31–1 Vygialaukio kaime tyrimų situacijos planas: 1 – archeologinės struktūros su radiniais; 2 – archeologinės struktūros be radinių; 3 – žvalgyti keliai; 4 – siūlomos saugoti naujai aptiktų neįtvirtintų gyvenviečių teritorijos; 5 – 2015 m. apibrėžtos preliminarios esamų ir spėjamų radimviečių zonos (R. Vengalis); 6 – 2019 m. žvalgomieji tyrimai (M. Mačiulis). A. Bernoto brėž.

Fig. 8. Situation plan of the investigation of surveyed roads ORJ–34 and ORJ–31–1 in Vygialaukis: 1 – archaeological structures containing finds, 2 – archaeological structures with no finds, 3 – surveyed roads, 4 – newly discovered unenclosed settlement areas recommended for protection, 5 – preliminary areas, demarcated in 2015, of current and suspected find spots (Vengalis), 6 – 2019 field evaluation (Mačiulis).

0 5 cm

9 pav. Vygialaukio struktūroje 85 rastas akmeninis kirvis (776–517 m. pr. Kr.). A. Bernoto nuotr.

Fig. 9. A stone axe from Vygialaukis Structure 85 (776–517 BC).

Struktūrų 81–83 ir 85 grupė aptikta kelio ORJ–31–1 P dalyje, 400 m į V nuo Lankesos upės. Lauko darbų metu pirmiausia aptikta ir ištirta apvali 45 cm skersmens ir pusapvalio formos 25 cm storio pjūvio laužaviete laikytina *struktūra 81*. Radinių joje nerasta. Visai greta struktūros 81 pastebėta vos matoma netaisyklingos pailgos formos 3 m ilgio ir 0,5–1 m pločio menkai degėsingo pilko priemolio dėmė. Pradžioje ji palaikyta gamtinės kilmės objektu, kurį nuspręsta patikrinti kasiniu, bet jį atlikus struktūros dugne aptikta apvali 50 cm skersmens ir 8 cm storio pjūvio laužavietė, pavadinta *struktūra 82*. Šios struktūros užpilde – degėsingame labai tamsiai pilkame priemolyje – rasta 11 lipdytinės keramikos šukių, tarp jų buvo du dugno fragmentai, vienas pakraštėlis ir sienelių fragmentai, taip pat 45,4 g molio tinko ir vienas smulkus neidentifikuoto gyvūno kaulas. Aptikus šią struktūrą buvo atliktas ir likusios nenukastos ją dengusios struktūros 85, kuri pradžioje palaikyta gamtine, pjūvis. Šios struktūros pjūvis pasirodė esąs gana taisyklingos pusapvalio formos, iki 25 cm storio, o jį nukasinėjant aptiktas suskilęs akmeninis kirvis su skyle (9 pav.). Atrodo, kad struktūra 82 galėjo būti laužavietė, įkurta įgilintoje aikštelėje. Ilgainiui šis įgilinimas buvo užkastas, užtryptas ar užartas ir taip susiformavo blanki menkai degėsinga struktūra 85. Apie 20 m į PR nuo struktūrų 81, 82 ir 85 tirta apvali, kiek pailga 50 cm ilgio ir 40 cm pločio *struktūra 83*, laikytina laužaviete. Šios struktūros užpilde – degėsingame labai tamsiai pilkame priemolyje radinių nerasta, bet tiek formos panašumai, tiek nedidelis atstumas nuo struktūrų 81, 82 ir 85 verčia manyti, kad jos vienalaikės. Atlikus struktūrų 82 ir 85 užpildų archeobotaninę analizę, tik struktūros 82 užpilde rastas kultūrinių augalų liekanų – vienas kviečių genties augalo, galbūt – vienagrūdžio kviečio, grūdas. Jis datuotas radioanglies datavimo metodu, gauta data – 776–517 m. pr. Kr. (2496±29) (FTMC–JZ30–8).

Kelio ORJ–33–1 P dalyje 300 m į V nuo Lankesos upės rasta apskritos formos, 30 cm skersmens ir 40 cm storio pjūvio stulpavietė, *struktūra 90*. Jos užpilde – degėsingame pilkame priesmėlyje – rastas degęs akmuo ir viena grublėtosios keramikos šukė. Atlikus grunto archeobotaninę analizę kultūrinių augalų liekanų nerasta. Radioanglies datavimo metodu datuotas užpilde rastas ąžuolo medienos angliukas, gauta data – 1020–1158 m. (977±28) (FTMC–JZ30–9). Už 8 m į R nuo struktūros 90 rasta laužaviete laikytina pailgos formos, 1,1 m ilgio, 50 cm pločio ir taisyklingo pusapvalio formos, 35 cm storio pjūvio *struktūra 91*. Degėsingame jos užpilde radinių nerasta, bet nedidelis atstumas nuo struktūros 90 verčia manyti, kad jos vienalaikės.

Kelio ORJ–33–1 P dalyje 280 m į V nuo Lankesos upės rasta 17 m^2 plote išsidėsčiusių struktūrų 95–99 grupė. Didžiausio ploto *struktūra 95* buvo 4 m ilgio ir apie 80 cm pločio, netaisyklingos pailgos formos. Fiksuotas jos pjūvis buvo taip pat netaisyklingas. Šios struktūros užpilde – menkai degėsingame tamsiai pilkame priemolyje, besimainančiame su labai tamsiu degėsingu priemoliu ir rudu priemoliu, rastas vienas radinys – nedidelė lipdytinės keramikos šukė. Greta šios struktūros buvo išsidės-

10 pav. Vygialaukio struktūros 100 tyrimas. A. Bernoto nuotr.

Fig. 10. The investigation of Vygialaukis Structure 100.

11 pav. Vygialaukio struktūroje 100 rasta keramika (771–955 m.). A. Bernoto nuotr.

Fig. 11. Pottery from Vygialaukis Structure 100 (771–955).

čiusios struktūros 96–99. Visos jos buvo netaisyklingų formų, archeologinių radinių nė vienoje iš jų nerasta. Kadangi netoliese aptikta neabejotinai archeologinių struktūrų, tikėtina, kad ir struktūros 95–99 yra archeologinės, galbūt nesuarto neintensyvaus kultūrinio sluoksnio likučiai su laužaviete, bet tikėtina ir gamtinė jų kilmė.

Kelio ORJ–33–1 P dalyje 230 m į Š nuo Lankesos upės 590 m^2 plote rasta 15 įgilintų archeologinių struktūrų. Labiausiai į P prie žvalgyto ploto pakraščio tirta į šviesiai rudą priemolį įgilinta *struktūra 100*. Ji buvo kiek pailgos ovalo formos, 2,7 m ilgio ir 1,7 m pločio, fiksuotas jos pjūvis buvo pusapvalės formos, 35 cm storio (10 pav.), interpretuota kaip laužavietė. Struktūros užpilde – degėsingame tamsiai pilkame priesmėlyje su degusiais akmenimis – rasta lipdytinės keramikos šukių (11 pav.) ir kiaulės dantis. Užpilde rasta miežių ir kitų javų grūdų, vienas jų datuotas radioanglies datavimo metodu, gauta data – 771–955 m. (1185±28) (FTMC–JZ30–10).

Apie 25 m į ŠR nuo struktūros 100 aptikta susijusių struktūrų 101–109 ir 116 grupė (12

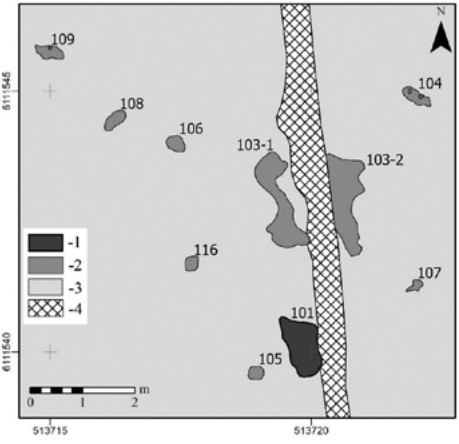

12 pav. Vygialaukio struktūros 101, 103–109 ir 116: 1 – degėsingas tamsiai pilkas priesmėlis; 2 – menkai degėsingas pilkas priemolis; 3 – šviesiai rudas molis. 4 – arimo vaga. A. Bernoto brėž.

Fig. 12. Vygialaukis Structures 101, 103–109, and 116: 1 – carbonaceous dark grey sandy loam, 2 – slightly carbonaceous grey sandy loam, 3 – light brown clay, 4 – ploughing furrow.

pav.). Gausiausiai radinių rasta laužaviete laikytinoje *struktūroje 101*. Ši struktūra buvo 1,3 m ilgio ir 70 cm pločio, fiksuotas jos pjūvis buvo

13 pav. Restauruojamas Vygialaukio struktūroje 101 rastas puodas (1030–1164 m.). A. Bernoto nuotr.

Fig. 13. A restored pot from Vygialaukis Structure 101 (1030–1164).

lygaus dugno. Degėsingame tamsiai pilko priesmėlio su degusiais akmenims užpilde rasta daugybė lipdytinės keramikos šukių, kurių didelė dalis jungėsi tarpusavyje ir akivaizdžiai priklausė vienam indui, kuris perduotas restauruoti (13 pav.). Struktūrą 101 iš visų pusių supo 8 stulpavietės (struktūros 102–109 ir 116). 3 iš jų rasta nedidelių keramikos šukių, vienoje iš jų taip pat aptiktas arklio plaštakos kaulas. Tikėtina, kad struktūros 101, 103–1 ir 103–1 buvusios statinio viduje, o likusios stulpavietės žymi buvusių statinio sienų vietas. Struktūroje 101 rasta miežių ir kitų javų grūdų, kurių vienas datuotas radioanglies datavimo metodu, gauta data – 1030–1164 m. (944±28) (FTMC–JZ30–11).

20 m į V nuo struktūrų 101–109 ir 116 grupės ir 15,5 m į Š nuo struktūros 100 rasta neaiškios paskirties ūkine duobe laikytina *struktūra 112*. Ši struktūra buvo apvalios formos, 80 cm skersmens, jos pjūvis fiksuotas 30 cm storio, pusapvalės formos. Menkai degėsingo pilko priemolio užpilde rasta smulkių keramikos šukių, rugių ir kitų javų grūdų. Struktūra nedatuota, bet greičiausiai yra vienalaikė su struktūromis 100 ir 101.

Viena šalia kitos apie 15 m į P nuo struktūrų 101–109 ir 116 grupės ir 25 m į R nuo struktūros 100 aptiktos netaisyklingų formų struktūros 113–115. Vienintelėje iš jų – struktūroje 113 rasta viena keramikos šukė. Visos jos interpretuotos kaip fragmentai nesuarto dirvožemio su pavieniais archeologiniais radiniais ir galbūt laužaviete struktūros 114 vietoje.

Atsižvelgiant į 2022 m. tyrimų metu aptiktų archeologinių struktūrų paplitimą ir 2019 m. M. Mačiulio žvalgomųjų tyrimų rezultatus bei paviršiaus reljefą apibrėžtos 2 zonos: VIII–XIII a. Martyniškio neįtvirtinta gyvenvietė (12,64 ha) ir XIV–XV a. vidurio Vešeikių neįtvirtinta gyvenvietė – kaimavietė (33,67 ha), kurias rekomenduojama įtraukti į KVR. Atsižvelgiant į tai, kad didžioji dalis šių teritorijų yra ariami laukai, paviršinis sluoksnis neturėtų būti saugomas ir tolimesnis arimas turėtų būti leidžiamas. Tačiau šiuose plotuose vykdant žemės kasimo darbus turi būti atliekami archeologiniai tyrimai, kurių tikslingiausias pobūdis – žvalgymai dviem etapais, pirmasis jų – pakartotinis vizualinis paviršiaus žvalgymas, naudojant metalo ieškiklius, antrasis – žvalgymas mechanizuoto paviršiaus nukasimo darbų metu siekiant aptikti nesuarto kultūrinio sluoksnio fragmentus ir įgilintas struktūras.

The field surveys along the Rail Baltica access road routes in Jonava District

During the 2022 construction by Eurovia Lietuva, AB, of access roads in the Šveicarija – Žeimiai section (Jonava District, central Lithuania) of the Rail Baltica project, archaeological surveys were conducted during the mechanical removal of the topsoil throughout the construction area (14 planned access roads totalling 33.49 ha and 16.5 km) (Fig. 1). These

sites were mostly cultivated fields, but also included wooded and marshy areas. All visible features up to 16 m^2 with no apparent natural origin were evaluated as potential archaeological features and excavated if necessary.

In all, 181 features were found and evaluated, being then divided into natural (57), anthropogenic non-archaeological (37), and archaeological (87). The natural features included various objects of plant origin as well as fragments of unploughed soil. The anthropogenic non-archaeological ones consisted of features associated with human activity, but dating to the non-archaeological period based on the finds or with no indications of being archaeological, namely: hearths, postholes, rubbish pits, and various utility pits. 55 of the archaeological features (Figs. 4, 6, 8, 10, 12) contained no archaeological finds, 32 yielded a total of 329 finds: 247 sherds of household pottery (Figs. 2, 5, 11, 13), 21 slag fragments, 16 metal artefacts (Figs. 3, 7), two stone finds (Fig. 9), and 42 daub fragments. An archaeobotanical analysis was conducted on 44 of the 59 soil samples taken from discovered structures. AMS dates were generated for 14 sites, the rest being dated on the basis of their finds or the dating of nearby features: 4 to the 8th–6th centuries bc, 1 to the 8th–10th centuries, 1 to the 9th–12th centuries, 19 to the 8th–11th centuries, 4 to the 8th–13th centuries, 41 to the mid-14th–18th centuries, and 2 to the late 15th–17th centuries.

Based on the investigation results, two sites were demarcated: 8th–13th-century Martyniškis unenclosed settlement (12.64 ha) and 14th – mid-15th-century Vešeikiai unenclosed settlement (33.67 ha) and recommended for inclusion in the Register of Cultural Heritage.

Vincentas Gubinas

„Rail Baltica“ trasos Užnemunėje žvalgymai 2021 m.

2021 m. kovą–balandį buvo atliekami žvalgymai 4 koncepcinių alternatyvų 3a, 6a, 1, 2 trasų teritorijoje pagal pateiktą projekto „Rail Baltica“ geležinkelio linijos atkarpoje Lenkijos ir Lietuvos valstybių siena ir Jiesios modernizavimo susisiekimo komunikacijų inžinerinės infrastruktūros vystymo planą (1 pav.). Žvalgymų tikslas buvo įvertinti alternatyvių geležinkelio linijų vietas archeologinio paveldo požiūriu: surinkti informaciją apie nežinomus ir tikėtinus archeologinius objektus bei radinius, juos lokalizuoti ir pateikti siūlymus dėl archeologinių tyrimų tolesniuose projekto „Rail Baltica“ vystymo etapuose.

Planuojamos geležinkelio koncepcinės alternatyvos linijos 3a orientacinis ilgis su visomis jungtimis į regionines stotis nuo pasienio iki Jiesios ir su atšakomis yra 98 km, alternatyvios linijos 6a orientacinis ilgis su visomis jungtimis nuo pasienio iki Jiesios yra apie 94 km. 6a ir 3a alternatyvių trasų ruožai sutampa ties Marijampole (6–7 km). Alternatyva 1 formuojama kaip junginys 3a ir 6a alternatyvų su nedideliais nuokrypiais. Alternatyva 2 formuojama 3a alternatyvos pagrindu (papildomai numatant esamo geležinkelio 1435 mm vėžės pertrasavimą). Alternatyvios linijos eina per Kalvarijos Kazlų Rūdos, Kauno, Marijampolės, Prienų rajonus. Nuo Nemuno Š iki Marijampolės P žvalgyto regiono Š dalis patenka į Pietvakarių Lietuvos žemumų sritį ir Nemuno žemupio limnoglacialinę lygumą. Regiono P dalis (nuo Marijampolės apylinkių Š iki Kalvarijos rajono apylinkių P) patenka į dzūkų pakraštinės moreninės aukštumos sritį. Reljefe išsiskiria nedidelės iki 10 m aukščio kalvelės.